

Iskustva i mišljenja učenika viših razreda osnovne škole o nastavi na daljinu tijekom pandemije bolesti COVID-19

Blanka RUNTIĆ
OŠ Kman-Kocunar Split

Nela KAVELJ
OŠ Kman-Kocunar Split

UDK: 37.018.43: 004
DOI: 10.15291/ai.3208
PRETHODNO PRIOPĆENJE
Primljeno: 10. rujna 2020.

SAŽETAK

KLJUČNE RIJEČI:
informatičko-komunikacijska tehnologija, nastava na daljinu, osnovna škola, učeničko zadovoljstvo

U okolnostima zatvaranja škola zbog zaustavljanja širenja koronavirusa nastava na daljinu bila je veliki izazov za učitelje¹, učenike i roditelje. Cilj je istraživanja bio utvrditi učenička iskustva i mišljenja o nastavi na daljinu u predmetnoj nastavi (5. – 8. razred) tijekom pandemije bolesti COVID-19. Ispitivanje je provedeno na uzorku od 174 učenika osnovne škole iz Splita. Podatci su prikupljeni anonimnim anketiranjem učenika mrežnim upitnikom nakon tri tjedna nastave na daljinu. Upitnik je sadržavao pitanja zatvorenoga i otvorenoga tipa. Utvrđeno je da je prosječna učenička ocjena nastave na daljinu 3.50. Ispitanici su dva puta češće navodili nedostatke, nego prednosti nastave na daljinu što ukazuje na razvijenu kritičnost i određene poteškoće u ovakvome modelu nastave. Među prednostima učenici najčešće navode: zanimljivu i zabavnu nastavu, korištenje digitalnih kvizova i igara te mogućnost dužega spavanja. Među nedostacima nastave na daljinu iz perspektive učenika dominiraju sljedeće kategorije: zadavanje previše zadataka za rad, nemogućnost druženja s prijateljima, poteškoće u razumijevanju nastavnih sadržaja i nedostatak objašnjenja i poučavanja pojedinih učitelja. Većina ispitanika raspolaže digitalnim uređajima odgovarajuće kvalitete, ali je samo 1/3 potpuno samostalna u njihovom korištenju. Ostalima je u

¹ Pojam „učitelj“ označava odgojno-obrazovne djelatnike u osnovnim školama, a pojam „nastavnik“ odgojno-obrazovne djelatnike u srednjim školama. S obzirom na to da je u radu riječ o osnovnoškolskoj razini koristit će se pojam „učitelj“, osim kada je riječ o citatu.

korištenju informacijsko-komunikacijske tehnologije potrebna manja ili veća pomoć ukućana. Čak 71% ispitanika tijekom dana uči manje od preporučenih 6 sati, ali unatoč tome čak 42% ispitanika smatra da učitelji zadaju previše zadataka i da su zadatci prezahtjevni. Nešto više od pola ispitanika (51%) smatra da im učitelji uvijek dovoljno pojasne nastavne sadržaje uz pomoć materijala koje objavljuju, prate ih u radu, daju dodatne upute te pružaju potrebnu podršku. S obzirom na neizvjesne epidemiološke okolnosti i mogućnost ponovne primjene modela nastave na daljinu ili mješovitoga oblika nastave, iskazana iskustva te prednosti i nedostaci nastave na daljinu iz učeničke perspektive, mogu biti korisne smjernice koje će poslužiti unaprjeđenju pedagoške prakse u budućnosti.

UVOD

Informacijsko-tehnološka revolucija na kraju drugoga i početku trećega tisućljeća odrazila se na razne sfere društva pa samim time i na odgojno-obrazovni sustav. To je rezultiralo pojavom inovativnih pedagoških pristupa i novoga nazivlja u pedagoškom terminološkom sustavu. U literaturi susrećemo pojmove kao što su: digitalno učenje, *online* učenje, e-učenje, e-obrazovanje, virtualno učenje, mobilno učenje, nastava na daljinu² i sl. Neki od njih su u semantičkom odnosu istoznačnosti ili bliskoznačnosti, ali s obzirom na to da se obrazovna tehnologija i područja povezana s njom neprestano razvijaju, terminologija se još uvijek ujednačava. Stoga autori ponekad isti pojam (npr. *online* učenje) koriste u različitim značenjima (Singh i Thurman, 2019) ili nude različite definicije pojedinih termina (Moore i sur., 2011).

Nova pedagoška terminologija uvedena je usporedo s razvojem tehnologije i njenom primjenom u nastavi. Naime, obrazovanje na daljinu postojalo je puno prije pojave digitalnih medija kao dopisno školovanje. U počecima nastave na daljinu upotrebljavana su nastavna pisma, a kasnije je komunikacija dopunjavana telefonskom, a potom i radijskom i televizijskom komunikacijom da bi u novije doba pojava računala, interneta, različitih multimedijских nosača, mrežne tehnologije i pametnih telefona uvjetovala promjene u procesu učenja i poučavanja pa danas izraz nastava na daljinu podrazumijeva oslanjanje na internetske veze (Matijević i Topolovčan, 2017). Stoga se nastava na daljinu u suvremenom obrazovanju povezuje s mrežnim učenjem koje se definira kao iskustvo učenja u sinkronom ili asinkronom okruženju pomoću različitih uređaja s pristupom internetu, pri čemu se učenici tijekom učenja i interakcije s instruktorima i drugim učenicima mogu nalaziti bilo gdje (Singh i Thurman, 2019). Prema CARNET-ovom Referalnom centru za e-obrazovanje udio nastave na daljinu u odnosu na klasičnu nastavu ovisi o tehnološkim i organizacijskim mogućnostima i obrazovnim ciljevima (URL1). Opremljenost uređajima, brzina internetske veze, mogućnost izrade kvalitetnih obrazovnih materijala te osposobljenost predavača glavni su preduvjeti za ostvarivanje nastave na daljinu.

U ožujku 2020. godine mjere protiv širenja koronavirusa i prijetnja pandemije bolesti COVID-19 rezultirale su zatvaranjem škola u zemljama diljem svijeta. UNESCO je izvijestio da su krajem ožujka za 91% učenika školske ustanove bile

² U radu će biti korišten pojam „nastava na daljinu“, s obzirom na to da je korišten u dokumentima Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske (URL3; URL4; URL5; URL7), osim kada je riječ o citatu.

zatvorene (URL2). British Council (2020a) proveo je istraživanje krajem travnja i početkom svibnja 2020. godine o tome kako su ministarstva obrazovanja u 52 države Europe, Azije i Afrike odgovorile na izazove krize uzrokovane koronavirusom. Prema tom izvješću 88% zemalja obuhvaćenih uzorkom pružilo je neki oblik primjene nastave na daljinu, iako je mnogo manje ministarstava obrazovanja objavilo akcijske planove za rad u okolnostima krize. Većina ih nije imala posebne planove i razrađene modele za nastavak učenja.

U okolnostima izolacije (tzv. *lockdowna*) obrazovne ustanove su kao zamjenu za nastavu u školi prešle na neke od oblika nastave na daljinu bez mogućnosti sustavne pripreme i zadovoljavanja navedenih preduvjeta za prelazak na takav vid nastave. Nije postojala metodologija ni primjeri dobre prakse koji bi se slijedili. Prosvjetni djelatnici i učenici bili su primorani učiti radom (engl. *learning by doing*), odnosno primjenjivati princip iskustvenoga učenja koji je u raznim oblicima prisutan u odgoju i obrazovanju još od Platona, a u novije vrijeme ga je najviše popularizirao John Dewey (Reese, 2011).

Huang i sur. (2020) u takvim okolnostima ističu nužnost primjene koncepta fleksibilne pedagogije usmjerene na učenika koja nudi izbore: vremena i mjesta učenja, resursa za poučavanje i učenje, nastavnih pristupa, aktivnosti učenja i podrške za učitelje i učenike. Na razini poučavanja i upravljanja odgojno-obrazovnim procesom identificirali su osam ključnih dimenzija fleksibilnosti: kada i gdje se događa učenje, što i kako će učenici naučiti, kako predati upute, koje strategije se mogu koristiti za organiziranje učenja, koje vrste resursa za učenje pružiti učenicima, koje su tehnologije zaista korisne za učenje, poučavanje i administraciju, kada i kako vrednovati i ocjenjivati te kakvu podršku i usluge treba pružiti učenicima i učiteljima.

Pokazalo se da su tijekom nastave na daljinu učitelji u osnovnoj školi uočili sljedeće poteškoće: dostupnost uređaja, korištenje mreže i interneta, planiranje, provedba i vrednovanje učenja i suradnja s roditeljima (Fauzi i Sastra Khusuma, 2020). Istraživanje British Councila (2020b) provedeno u 150 zemalja još detaljnije navodi poteškoće iz perspektive prosvjetnih djelatnika izdvajajući sljedeće izazove: održavanje učeničke motivacije, upravljanje razredom, uključivanje pojedinaca iz ugroženih skupina, briga o različitim sposobnostima učenika, blagostanje učenika i učitelja, loša internetska veza ili nemogućnost pristupa internetu, nedostatak opreme za učitelje i učenike, priprema učenika za ispite, strah od varanja, razvijanje učeničke autonomije u učenju, savjeti za planiranje mrežnih lekcija i osmišljavanje zadataka za nastavu na

daljinu te dulje vrijeme potrebno za pripremu.

Navedeni rezultati ukazuju koliko je za učinkovitost nastave na daljinu za vrijeme zatvaranja škola važno zadovoljiti sedam čimbenika koje su utvrdili Huang i sur. (2020): 1) pouzdana komunikacijska infrastruktura; 2) prikladni digitalni resursi za učenje; 3) prikladni alati za učenje; 4) učinkovite metode učenja; 5) nastavna organizacija učenja; 6) učinkovite usluge podrške učiteljima i učenicima; 7) uska suradnja između vlada, poduzeća i škola.

Iako je organizacija nastave na daljinu znatno povezana s razinom učiteljskih kompetencija za učinkovitu uporabu informacijsko-komunikacijske tehnologije (u daljnjem tekstu: IKT³), dobro učiteljsko vladanje IKT-om nije garancija uspješnoga odgojno-obrazovnoga rada. Prema Vrkić Dimić (2013) tek primjenom suvremenih pedagoških i didaktičkih načela prilikom uporabe IKT-a učitelji mogu podizati razinu učenja kod učenika, poticati razvoj viših razina mišljenja i omogućiti im da konstruiraju znanja u informacijskom okruženju.

NASTAVA NA DALJINU U REPUBLICI HRVATSKOJ

Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO) Republike Hrvatske u ožujku 2020. godine izdalo je „Smjernice osnovnim i srednjim školama vezano uz organizaciju nastave na daljinu uz pomoć informacijsko – komunikacijske tehnologije“ (URL3) i „Uputu svim osnovnim i srednjim školama vezano uz organizaciju nastave na daljinu“ (URL4) koje su se odnosile na pripreme aktivnosti vezane za organizaciju nastave na daljinu i informacije o praćenju i potpori nastave na daljinu. Smjernice su obuhvaćale naputke za uspostavljanje više komunikacijskih kanala i to između MZO-a i ravnatelja škola, između ravnatelja škola i odgojno-obrazovnih djelatnika i između škole i učenika te roditelja. U uputama su navedene pojedinosti vezane za dostupnost obrazovnih sadržaja, s obzirom na dob učenika (razredna nastava, predmetna nastava i srednja škola).

U Republici Hrvatskoj nastava na daljinu započela je 16. ožujka i njome su bile obuhvaćene sve osnovne i srednje škole, a time i njihovi učitelji, nastavnici i učenici, uključivo sa svim razlikama u opremljenosti tehnološkim uređajima, dostupnosti interneta te razini IKT kompetencija učitelja i učenika. Prijelaz na nastavu na daljinu bio je donekle olakšan jer je u Republici Hrvatskoj 2016.

³ Učiteljske IKT kompetencije podrazumijevaju integrirani skup znanja, vještina i stavova za funkcionalnu uporabu informacijsko-komunikacijske tehnologije u obrazovnom kontekstu.

godine započela kurikularna reforma, a od 2017. provodi se digitalna transformacija koja uključuje poboljšanje digitalnih vještina učenika, nastavnika, učitelja, stručnih suradnika i ravnatelja kao i opremanje škola. Ranije započeti CARNET-ov pilot-projekt e-Škole te projekt MZO-a Cjelovita kurikularna reforma rezultirali su boljom tehničkom opremljenošću škola, nastavnika i učenika koji su bili obuhvaćeni projektima. Uz to, od 2018. godine informatika je uvedena kao obavezan predmet u 5. i 6. razredu osnovne škole, izrađeni su različiti digitalni obrazovni sadržaji, a paralelno s time radilo se na razvoju digitalnih vještina nastavnika potrebnih za rad u virtualnom okruženju (URL5).

Način realizacije nastave na daljinu u Republici Hrvatskoj zabilježen je u izvješću The World Banka (2020) o inicijalnim odgovorima obrazovnih sustava na zatvaranje škola zbog pandemije COVID-19 kao i u prvome dijelu Akcijskoga plana za provedbu nastave na daljinu MZO-a (URL5). Za učenike od 1. do 4. razreda osnovne škole nastava je organizirana u suradnji s javnom televizijom emitiranjem Škole na Trećem tijekom koje su sate održavali učitelji razredne nastave jer se s obzirom na učeničku dob nije moglo očekivati da djeca samostalno koriste digitalne uređaje. Učitelji su slali dodatne vježbe za učenike komunicirajući s roditeljima društvenim mrežama, mobilnim aplikacijama ili elektroničkom poštom. Korištene su videolekcije i interaktivni multimedijalni materijali koje su mnogi učitelji izrađivali i dijelili u digitalnom okruženju.

Za učenike od 5. do 8. razreda osnovne škole i za srednju školu svaki dan su se snimale videolekcije (15 min po predmetu), u skladu s nacionalnim rasporedom koji predviđa oko 5 sati školskoga rada dnevno. Škole su mogle dodati dodatne sate za svoje učenike. Videolekcije su bile dostupne na televiziji i internetu. Na raznim su platformama (*Edmodo*, *Loomen*, *Microsoft Teams*, *Yammer*) organizirane virtualne učionice na kojima su učitelji svakodnevno komunicirali sa svojim učenicima, davali im upute, provjeravali njihovu aktivnost i ispunjavanje zadataka.

Radi unaprjeđenja kvalitete nastave na daljinu MZO je proveo dva upitnika na prigodnom uzorku učitelja, nastavnika i stručnih suradnika u virtualnim učionicama. Pokazalo se da je razina zadovoljstva provedbom nastave na daljinu visoka te da su rezultati vrlo pozitivni i stabilni u vremenu (URL6). Naime, prvi upitnik proveden nakon dva tjedna nastave na daljinu pokazao je se da su gotovo svi učitelji i nastavnici (95%) u potpunosti ili uglavnom zadovoljni načinom izvođenja nastave na daljinu. Upitnik proveden krajem lipnja i početkom srpnja pokazao je da je udio takvih učitelja čak i nešto veći (97%) (URL6).

Istraživanja u nekim drugim zemljama dala su oprečne rezultate, odnosno oni variraju od umjerene samopouzdanosti prosvjetnih djelatnika u izvođenju nastave na daljinu (British Council, 2020b) do pretežitoga nezadovoljstva provedbom nastave na daljinu (Fauzi i Sastra Khusuma, 2020).

Učenička perspektiva nastave na daljinu u okolnostima pandemije bolesti COVID-19 nedovoljno je ispitivana te su istraživanja koja se bave tom problematikom prema našim saznanjima iznimno rijetka. Prilikom primjene e-učenja savjetuje se ispitati razinu zadovoljstva polaznika jer su povratne informacije korisnika, uz procjenu platforme, procesa i scenarija učenja, sastavni dio kontroliranja procesa e-učenja (Čukušić i Jadrić, 2012). To je naročito nužno u okolnostima nagle promjene i izazova u procesu odgoja i obrazovanja izazvanih pandemijom bolesti COVID-19.

Ristić Dedić (2020) u istraživanju provedenom na uzorku učenika triju zagrebačkih srednjih škola utvrdila je da glavni uzrok stresa u ožujku, dakle na početku provedbe nastave na daljinu, nije proizlazio iz same škole, nego iz sveukupnih promjena životnih uvjeta, a najviše iz nemogućnosti druženja s prijateljima uživo. Kao najznačajniji stresori vezani za školu pokazali su se: stizanje rješavanja svih zadataka, potreba svladavanja sadržaja koje učenik ne razumije i zahtjevnost zadataka. Najniže razine stresa učenici vezuju uz dobivanje povratnih informacija profesora i osiguravanje uvjeta za učenje.

Istraživanje iskustva i zadovoljstva nastavom na daljinu učenika 7. razreda iz 23 osnovne škole u Zagrebu pokazalo je da ispitanici nastavu na daljinu ocjenjuju prosječnom ocjenom 3.14, pri čemu je prevladavajući stav da nisu ni nezadovoljni ni zadovoljni (Jokić i Ristić Dedić, 2020). Utvrđeno je da u određenim važnim elementima nastave učenici preferiraju nastavu u učionici, prvenstveno zbog učenja na razumljiv način. Uz to, 71% ispitanika procjenjuje da u nastavi na daljinu imaju znatno više zadataka i obveza, odnosno velik broj zadataka u kratkome vremenu.

Takvi rezultati ukazuju na nužnost daljnega ispitivanja učeničkih doživljaja, zadovoljstva i potreba u nastavi na daljinu, naročito jer dosadašnjim istraživanjima nisu obuhvaćene sve dobne skupine, a posebno učenici mlađega uzrasta. Također, nisu ispitani pojedini čimbenici nastave kao što su objektivni uvjeti vezani za opremu kojom učenici raspolažu, vrijeme potrebno za izvršavanje obveza, komunikacija s učiteljima u slučaju nejasnoća i dr. s obzirom na neizvjesnu epidemiološku situaciju i moguće modele nastave u šk. god. 2020./2021. (URL5; URL8) koji uz nastavu u školi uključuju nastavu na daljinu i mješoviti

oblik nastave⁴, važno je uzeti u obzir dosadašnja učenička iskustva. Uvažavanje povratnih informacija dobivenih od učenika može znatno doprinijeti kvaliteti nastave na daljinu ako ona ponovo bude uspostavljena jer nastavni proces u okolnostima vezanim za bolest COVID-19 zahtijeva prilagodbu svih sudionika u odgojno-obrazovnom procesu.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj i zadatci istraživanja

Cilj je istraživanja bio ispitati iskustva i mišljenja o nastavi na daljinu učenika viših razreda osnovne škole (5. - 8. razred) tijekom pandemije bolesti COVID-19.

Iz navedenog cilja precizirani su sljedeći zadatci istraživanja:

1. Ispitati dostupnost i primjerenost digitalnih uređaja kojima učenici raspolažu tijekom nastave na daljinu.
2. Ispitati vrijeme koje učenici provode u učenju u nastavi na daljinu.
3. Ispitati mišljenje učenika o snalaženju u korištenju IKT-a.
4. Ispitati mišljenje učenika o nekim aspektima učiteljskoga rada tijekom nastave na daljinu.
5. Ispitati zadovoljstvo učenika nastavom na daljinu.

Uzorak istraživanja

Istraživanje je provedeno na prigodnome uzorku od 174 učenika od 5. do 8. razreda (76 dječaka i 98 djevojčica) Osnovne škole Kman-Kocunar u Splitu, pri čemu su poštivane odredbe Etičkog kodeksa istraživanja s djecom.

Metoda i postupak istraživanja

Sukladno preporukama Ministarstva znanosti i obrazovanja koje su upućene osnovnim i srednjim školama 2. travnja 2020. godine za potrebe je istraživanja izrađen mrežni upitnik kako bi se od učenika prikupile potrebne povratne in-

⁴ Mješoviti oblik nastave podrazumijeva provođenje nastave dijelom u školi, a dijelom kod kuće u virtualnom okruženju.

formacije u svrhu daljnjega planiranja konkretnih mjera podrške učenicima te unaprjeđenja kvalitete nastave na daljinu.

Empirijsko je istraživanje provedeno nakon tri tjedna nastave na daljinu od 3. travnja do 14. travnja 2020. godine mrežnim upitnikom izrađenim u alatu *Google Forms*. Upitnik je podijeljen učenicima u suradnji sa stručno-razvojnog službom škole preko platforme *Edmodo* koja je korištena tijekom nastave na daljinu. Učenici su anonimno i dragovoljno pristupali upitniku u mrežnom okružju. Od ukupno 290 učenika predmetne nastave, anketiranju su se odazvala 174 ispitanika, dok ih 116 nije pristupilo upitniku.

Instrument istraživanja

Upitnik je sadržavao pitanja o tehničkoj opremljenosti učenika i dostupnosti digitalnih uređaja tijekom nastave na daljinu, njihovom snalaženju u korištenju IKT-a, vremenu koje im je potrebno za izvršavanje zadataka, mišljenju o pojašnjavanju gradiva i pružanju podrške učitelja te njihovom zadovoljstvu takvim oblikom nastave.

Upitnik je obuhvaćao pitanja zatvorenoga i otvorenoga tipa. Dio zatvorenih pitanja nudio je odgovore u obliku petostupanjske skale Likertova tipa. Pitanjima su otvorenoga tipa ispitivane prednosti i nedostaci nastave na daljinu iz učeničke perspektive.

U istraživanju je korišten kvantitativni pristup. Rezultati su obrađeni deskriptivnim statističkim metodama te prikazani postotnim poenima i srednjom vrijednošću. Odgovori na pitanja otvorenoga tipa kvalitativno su analizirani i kondenzirani u kategorije koje su rangirane prema čestini.

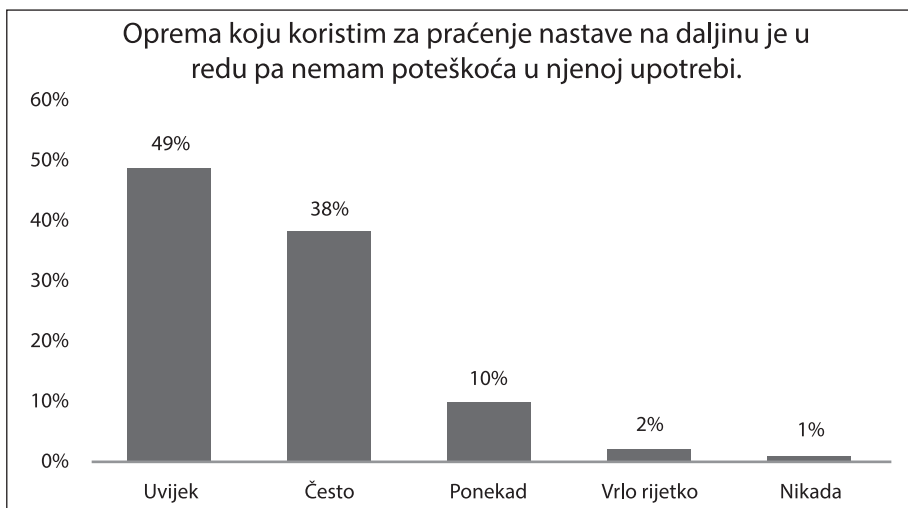
REZULTATI I RASPRAVA

Prema Međunarodnom društvu za tehnologiju u obrazovanju (engl. *International Society for Technology in Education*⁵) nejednaki uvjeti za sve učenike prva su prepreka u pripremi učenja na daljinu (Snelling i Fingal, 2020). Jedna od ključnih preporuka ISTE-a prilikom zatvaranja škola u uvjetima pandemije podrazumijeva implementaciju metoda kojima bi se osigurao jednak pristup

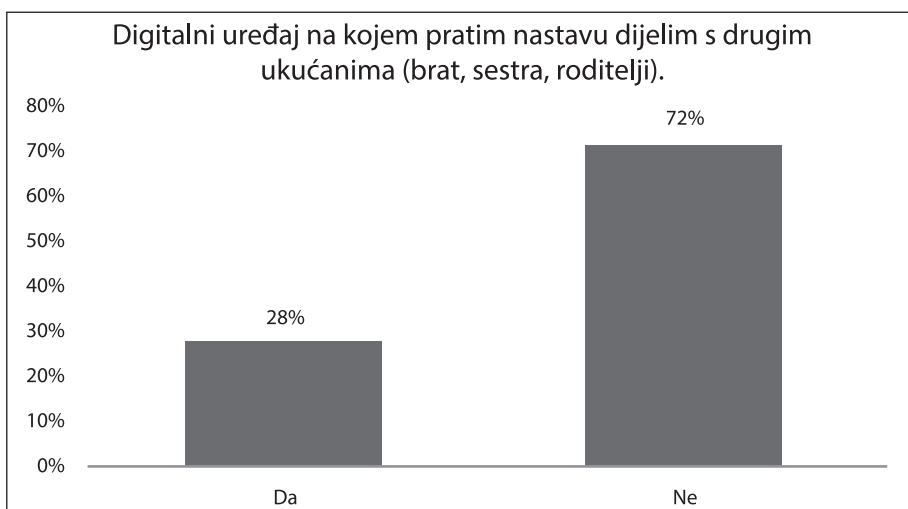
⁵ International Society for Technology in Education - ISTE – ugledna organizacija za integriranje tehnologije u obrazovne svrhe

uređajima i internetskoj vezi za sve učenike. Stoga smo kod učenika ispitali tehničke preduvjete za realizaciju nastave na daljinu.

Rezultati istraživanja vidljivi na grafičkom prikazu (slika 1) pokazuju da je kvaliteta uređaja kojom raspolaže većina (87%) učenika odgovarajuća. To je donekle i očekivano jer su u školskoj godini 2019./2020. učenici petih i sedmih razreda u Republici Hrvatskoj opremljeni tabletima u sklopu kurikularne

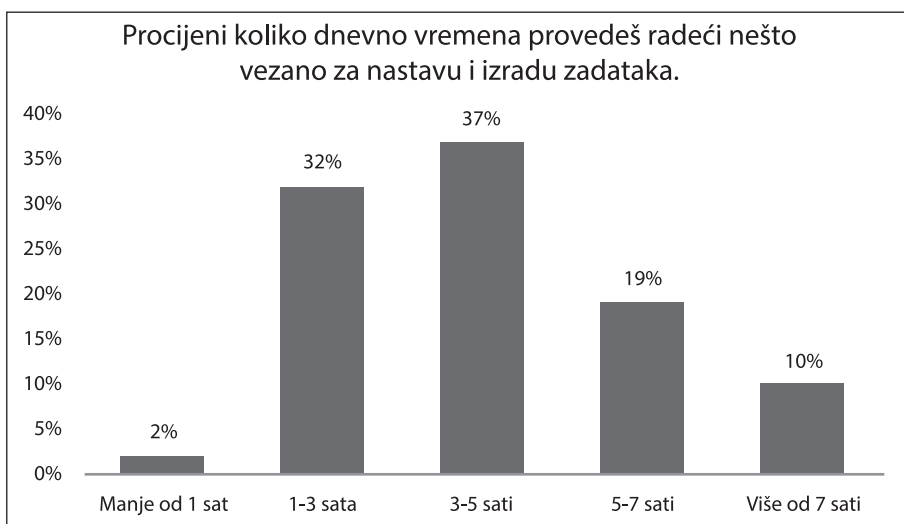

SLIKA 1. Funkcioniranje digitalnih uređaja za praćenje nastave na daljinu

SLIKA 2. Dijeljenje digitalnih uređaja za praćenje nastave na daljinu s ukućanima

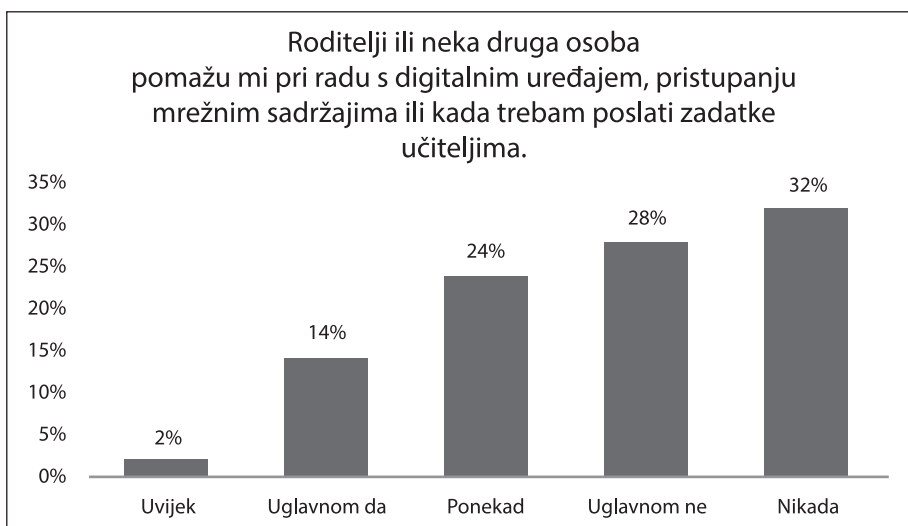
reforme što je doprinijelo boljoj tehničkoj pripremljenosti dijela učenika za nastavu na daljinu. Učenicima nižega socioekonomskog statusa omogućen je besplatan pristup internetu SIM karticama koje su osigurale telekomunikacijske tvrtke (URL5). Ipak 13% ispitanika ima izraženije poteškoće s opremom, a nešto više od $\frac{1}{4}$ ispitanika uređaj mora dijeliti s članovima kućanstva (slika 2). Nužno je da učitelji prilikom planiranja učeničkih obveza i zadataka imaju na umu tu činjenicu, naročito kada je riječ o obiteljima s više djece.

SLIKA 3. Vrijeme provedeno u učenju tijekom nastave na daljinu

„Vrijeme provedeno u učenju podrazumijeva vrijeme u kojem se poučava (u školi, odnosno putem sustava za nastavu na daljinu), ali i vrijeme samostalnoga ili suradničkoga učenja“ (URL5: 2). Rezultati istraživanja prikazani na slici 3 pokazali su da je kod 71% učenika vrijeme provedeno u učenju i izvršavanju zadataka u nastavi na daljinu kraće nego u uobičajenim okolnostima kada fizički provode vrijeme u školi (manje od 5 sati). Štoviše, približno $\frac{1}{3}$ ispitanika uči 1 – 3 sata dnevno što nije u skladu s „Preporukama za organizaciju radnoga dana tijekom održavanja nastave na daljinu“ MZO-a (URL7). Naime, prema preporukama to vrijeme ovisi o uzrastu djeteta i kreće se od 5 do 8 sati dnevno tijekom radnoga tjedna. Za učenike u predmetnoj nastavi u osnovnoj školi preporučeno je da uče oko 6 sati dnevno uključujući poučavanje i učenje. Uzimajući u obzir da se prosječno vrijeme od oko 6 sati odnosi na prosječnoga učenika, ono u pojedinačnim slučajevima može biti nešto duže ili kraće. Stoga

možemo promotriti raspon od 5 do 7 sati i uočiti da se svega 19% učenika nalazi u tome rasponu. Zanimljivo je da 10% ispitanika uči više od 7 sati što je duže od preporučenoga. Mogući razlozi za to su prezahtjevni zadatci ili nešto slabije učeničke samoregulacijske vještine u učenju, naročito jer su neka ranija istraživanja spremnosti ispitanika za učenje na daljinu pokazala da imaju veće pouzdanje u vlastite tehničke kompetencije i snalaženje u mrežnom okruženju nego u sposobnost upravljanja vremenom (Martin i sur., 2020).

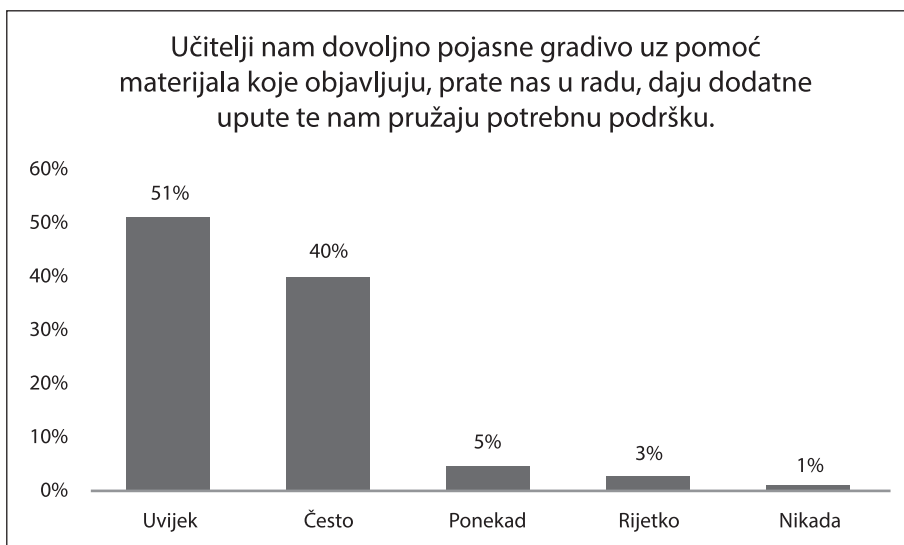
SLIKA 4. Pomoć učenicima u korištenju informacijsko-komunikacijske tehnologije

Rezultati prikazani na slici 4 pokazuju da je samo približno 1/3 ispitanika potpuno samostalna u korištenju IKT-a. Ostalih 68% učenika treba manju ili veću pomoć roditelja ili drugih osoba – braća i sestre ili drugi ukućani koji su iskusniji u pogledu korištenja računala. S obzirom na to da je Informatika kao obavezan predmet za pete i šeste razrede u Republici Hrvatskoj uvedena 2018. godine, a do tada je bila ponuđena kao izborni predmet u predmetnoj nastavi, razumljivo je da učenici nisu mogli razviti sve IKT kompetencije potrebne za sudjelovanje u nastavi na daljinu. Podatak koji izaziva posebnu pozornost je da 16% ispitanika u radu na digitalnim uređajima u velikoj mjeri ovisi o pomoći drugih osoba. Ovakvi rezultati ukazuju na nešto manju učeničku samostalnost u korištenju digitalnih uređaja nego što je utvrđeno za učenike sedmih razreda u istraživanju Jokić i Ristić Dedić (2020) u kojemu se pokazalo da kod učenika 7. razreda prevladava osjećaj kompetentnosti u korištenju digitalnih uređaja.

Naime, 88% ih se u potpunosti ili uglavnom slaže da to radi s lakoćom. U našem istraživanju pokazalo se da je udio učenika predmetne nastave kojima uglavnom ne treba ili nikada ne treba pomoć pri radu s digitalnim uređajima 60%.

Ukupno 40% učenika ponekad ili često treba pomoć drugih osoba u radu s digitalnim uređajima što je u skladu s istraživanjem Doyle (2020) u kojemu se pokazalo da je teret obrazovanja tijekom pandemije u velikoj mjeri pao na roditelje. Očito je da su okolnosti nastave na daljinu aktualizirale nužnost partnerskoga odnosa roditelja i škole koji je i inače temelj učeničkoga uspjeha. Ipak, potrebno je da učitelji u očekivanjima prema roditeljima pronađu dobru mjeru i osmisle učenje koje ne zahtijeva njihovu veliku podršku jer prema Doyle (2020) roditelji s nižim stupnjem obrazovanja teže mogu pomoći djeci, a uz to zbog angažmana u školovanju svoje djece kod zaposlenih roditelja pojavljuje se problem smanjene produktivnosti na vlastitome poslu. Također, treba imati na umu da je dio roditelja i tijekom *lockdowna* radio u službama kao što su zdravstvo, trgovina, dostava i sl., što je zahtijevalo dobru obiteljsku organizaciju ako je bila nužna pomoć djeci u nastavi na daljinu.

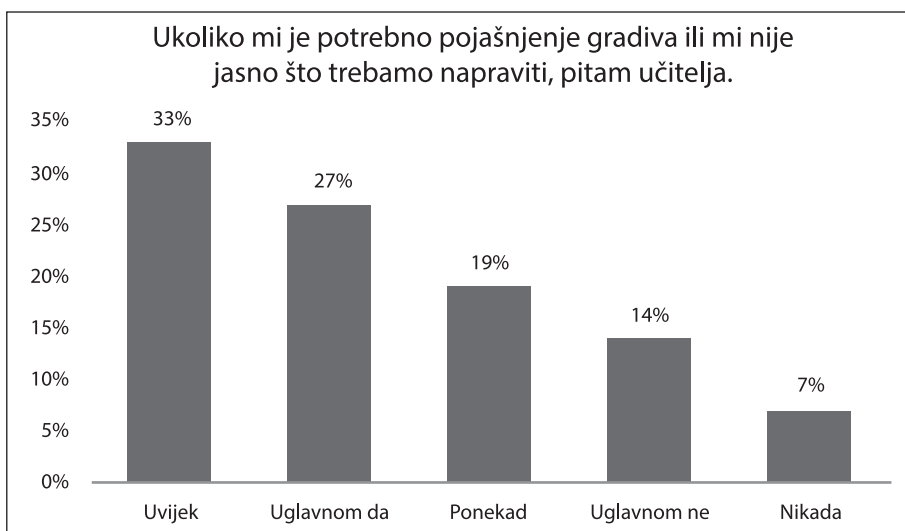
S obzirom na to da su neki od temeljnih principa primjenjivih u nastavi na daljinu i u mješovitome modelu davanje jasnih smjernica učenicima uz optimalnu primjenu multimedijjskih principa i pomaganje učenicima na putu uspješnoga individualnog učenja (Surma i Kirschner, 2020), ispitali smo uče-

SLIKA 5. Učeničke procjene učiteljskoga poučavanja i podrške

ničke procjene vezane za pojašnjavanje nastavnih sadržaja, dodatne upute, podršku i materijale koje učitelji objavljuju. Rezultati vidljivi na grafičkom prikazu (slika 5) ukazuju da je 51% ispitanika uvijek zadovoljno pojašnjenjima i podrškom učitelja, dok ih 9% smatra da je kvalitetna potpora povremena ili rijetka. Moguće je da se dio učitelja nije uspješno prilagodio nastavi na daljinu ili pristup nije usklađen s individualnim potrebama učenika.

U slučaju nejasnoća samo oko 1/3 učenika uvijek se obraća učitelju (slika 6). Iako rezultati pokazuju da 40% ispitanih to čini rijetko ili nikako, ne bi trebalo unaprijed donositi zaključke o eventualnoj učeničkoj nezainteresiranosti za takvim vidom komunikacije jer je u postavljenom pitanju i ponuđenim odgovorima vidljiv

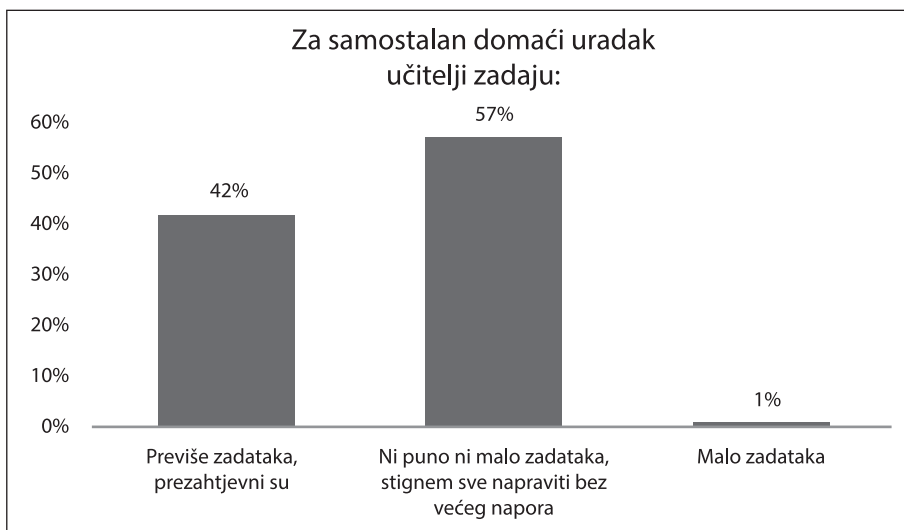

SLIKA 6. Komunikacija s učiteljima u slučaju nejasnoća

nedostatak mjernoga instrumenta. Naime, nije dana niti jedna opcija odgovora za učenike koji nisu iskusili nejasnoće pa je moguće da su se oni u odgovorima priklanjali jednoj od ponuđenih opcija. Također, dobiveni rezultati ne impliciraju nužno učeničku nemotiviranost za rad i pronalaženje rješenja jer je moguće da u takvim slučajevima dio njih traži dodatna pojašnjenja od ukućana ili drugih učenika. Kvaliteta se komunikacije između učenika i učitelja u slučaju nejasnoća tijekom nastave na daljinu može unaprijediti osiguravanjem uvjeta za otvorenu komunikaciju od strane učitelja i ohrabriti učenike na postavljanje pitanja. Kako bi učenici bili motiviraniji tražiti pomoć od svojih učitelja kada naiđu na poteškoće, trebaju biti ispunjena tri uvjeta: dogovarajući vanjski poticaj, prisnost između učitelja i

učenika i pravovremene i učinkovite povratne informacije (Huang i sur., 2020).

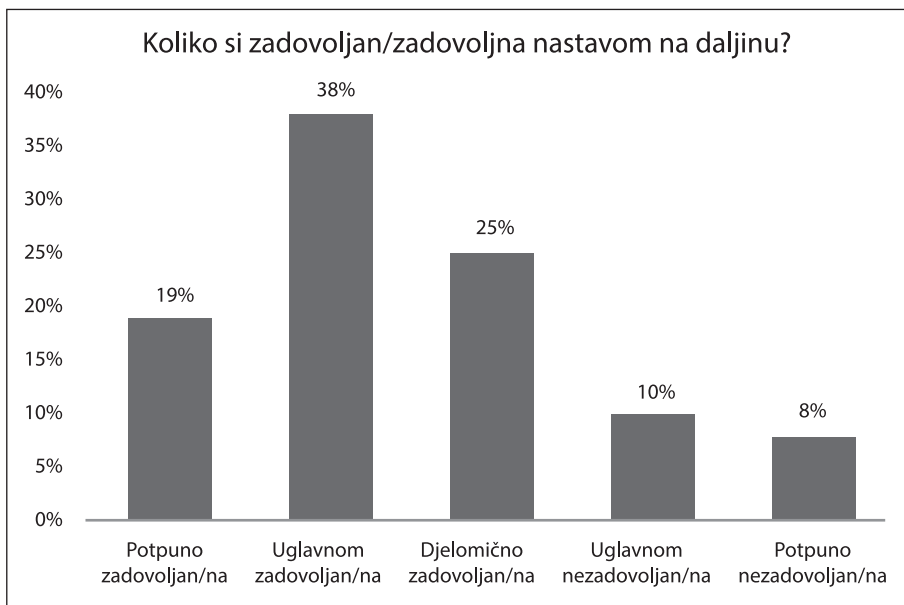
Većina učenika (57%) procijenila je da su učitelji odmjereni u zadavanju zadataka za domaći uradak (slika 7) što je u skladu s rezultatima na slici 3 i zaključkom izvedenim iz njega – da 71% učenika provodi manje vremena u izvršavanju zadataka u nastavi na daljinu nego što fizički provode u školi tijekom redovne nastave. Ipak, 42% ispitanika procjenjuje da su im zadatci prezahtjevni i/ili da ih

SLIKA 7. Učenička procjena količine zadataka za domaći uradak

je previše, što je u skladu s istraživanjem opterećenosti učenika sedmih razreda u nastavi na daljinu (Jokić i Ristić Dedić, 2020), iako je u našem istraživanju to opterećenje nešto slabije izraženo. Dobiveni podaci su zanimljivi, posebno uzimajući u obzir rezultate na slici 3 iz kojih proizlazi da svega 10% učenika uči više od 7 sati dnevno i prekoračuje preporuke MZO-a o dnevnom učenju od oko 6 sati. Pri tumačenju ovih nalaza valja biti oprezan i imati na umu neke ranije rezultate istraživanja učeničke opterećenosti koji pokazuju da i tijekom uobičajene nastave u školi nešto više od polovine učenika petih i osmih razreda smatra da ima previše domaćih zadaća (Jokić i sur. 2019).

Slika 8 prikazuje učeničko zadovoljstvo nastavom na daljinu na petostupanjskoj skali Likertova tipa. Zbrojimo li prve dvije kategorije rezultata dobivamo podatak da je 57% ispitanika potpuno ili uglavnom zadovoljno nastavom na daljinu. Gotovo 1/5 (18%) izrazila je nezadovoljstvo takvim vidom nastave i nalazi se u posljednjim dvjema kategorijama (uglavnom i potpuno nezado-

SLIKA 8. Učeničko zadovoljstvo nastavom na daljinu

voljni). Među ponuđenim odgovorima uočena je nepreciznost u mjernom instrumentu kojim su se prikupljali podatci. Naime, budući da bi srednji stupanj (djelomično zadovoljan/na) trebao biti neutralni stupanj, bilo bi pravilno nazvati ga „niti zadovoljan niti nezadovoljan“. Moguće je da je neprecizno definiranje impliciralo prvenstveno djelomično zadovoljstvo i proizvelo nejednako razumijevanje kod ispitanika od kojih je 1/4 iskazala da je tek djelomično zadovoljna takvim vidom nastave.

Uspoređujući rezultate s rezultatima ispitivanja zadovoljstva učitelja i nastavnika provođenjem nastave na daljinu, možemo uočiti raskorak. Naime, MZO je proveo ispitivanje na prigodnom uzorku od 4 139 učitelja i nastavnika krajem ožujka i početkom travnja 2020. godine nakon dva tjedan nastave na daljinu (URL6). Uzorak je obuhvaćao učitelje razredne i predmetne nastave u osnovnoj školi te nastavnike u srednjim strukovnim školama i gimnazijama. Rezultati su pokazali da je 95% ispitanika u potpunosti ili uglavnom zadovoljno načinom izvođenja nastave na daljinu, dok je naše istraživanje pokazalo da je udio učenika koji su potpuno ili uglavnom zadovoljni znatno manji (57%). Nadalje, u kategoriji uglavnom nezadovoljan/a i potpuno nezadovoljan/a je približno 4% učitelja i nastavnika, a udio učenika u tim kategorijama u na-

šem istraživanju je veći (18%). Upravo zbog tih razlika u viđenjima nastave na daljinu iz perspektive učenika te iz perspektive učitelja i nastavnika, nužno je tražiti povratne informacije od učenika i ispitivati njihova iskustva i stavove.

Prosječna ocjena koju učenici daju nastavi na daljinu je 3.50 što je nešto više nego što je utvrđeno istraživanjem Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu na uzorku učenika sedmih razreda zagrebačkih škola krajem svibnja i početkom lipnja (3.14) (Jokić, Ristić Dedić, 2020).

Zanimali su nas razlozi učeničkoga zadovoljstva i nezadovoljstva pa smo anketnim pitanjem otvorenog tipa ispitali prednosti i nedostatke nastave na daljinu iz učeničke perspektive. Učenici su navodili prednosti i nedostatke nastave na daljinu, odnosno što im se kod takvoga oblika nastave sviđa, a što ne sviđa. Odgovori su analizirani i kategorizirani te su prednosti i nedostaci nastave na daljinu prikazani u tablicama 1. i 2. u kojima su kategorije i navodi unutar kategorije poredani po čestini pojavljivanja.

TABLICA 1. Prednosti nastave na daljinu iz učeničke perspektive

PREDNOSTI NASTAVE NA DALJINU	
KATEGORIJA	NAVOD
Zanimljivost nastave	zabavnija i zanimljivija nastava (10) korištenje digitalnih materijala, kvizova i igara (9)
Fleksibilnost u organizaciji učenja	opušteniji rad kod kuće (5) mogućnost samostalnoga organiziranja (4) nepostojanje obaveze odlaska u školu (3) mogućnost gledanja videolekcija više puta (3) mogućnost uzimanja stanke tijekom lekcija (2)
Manja količina zadataka i kraće vrijeme potrebno za učenje	nema puno zadataka (6) kraće trajanje nastave (5) više slobodnoga vremena (4)
Angažiranost i trud učitelja	pristup i trud učitelja (4) dobro objašnjavanje (4) snimanje videolekcija (4) dobra komunikacija s učiteljima (2)
Mogućnost dužega spavanja	nepostojanje obaveze ranoga buđenja (3) mogućnost dužega spavanja (5)
Razumni rokovi za obavljanje zadataka	dovoljno vremena za obavljanje zadataka (5)
Ostalo	(10)

TABLICA 2. Nedostatci nastave na daljinu iz ueničke perspektive

NEDOSTATCI NASTAVE NA DALJINU	
KATEGORIJA	NAVOD
Manjkavosti u poučavanju	poteškoće u razumijevanju nastavnih sadržaja (19) nedostatak objašnjavanja i poučavanja (17) manje usvojenoga znanja (4)
Preveliki zahtjevi	zadavanje previše zadataka za rad (37) kratki rokovi za obavljanje zadataka (7)
Nedostatak slobodnoga vremena	manjak slobodnoga vremena (8) cjelodnevno rješavanje školskih obveza (6) provođenje većine dana ispred ekrana (6)
Nemogućnost druženja	nemogućnost viđanja prijatelja (19)
Tehničke poteškoće	problemi sa sustavom (8) loša kvaliteta tableta (3)
Nepridržavanje rasporeda sati kod učitelja u objavljivanju zadataka	objavljivanje zadataka tijekom cijelog dana (7) zadaci ne stižu po redovnom rasporedu (3)
Komunikacijski nedostaci	otežano traženje pojašnjenja u slučaju nejasnoća (6) rijetko i sporo odgovaranje na upite učenika (2)
Potreba za pomoći	potreba za roditeljskom pomoći (4)
Ostalo	(25)

Analizom je frekvencije odgovora utvrđeno da su učenici gotovo dva puta češće navodili nedostatke nego prednosti nastave na daljinu, što nije zanemariv podatak i ukazuje na postojanje kritičkoga stava kod učenika, ali i na izvjesne poteškoće u implementaciji takvoga oblika nastave.

Na temelju navedenih prednosti možemo zaključiti da su one najviše usmjerene na zabavnu i zanimljivu nastavu uz korištenje digitalnih obrazovnih sadržaja te na fleksibilnost u organizaciji učenja, što ukazuje na činjenicu da dijelu učenika odgovara mogućnost organizacije učenja prema vlastitom tempu. Trud i angažiranost učitelja također je prepoznata kao pozitivan aspekt nastave na daljinu, iako je frekvencija tih navoda (14) nešto manja nego što bi se moglo očekivati s obzirom na rezultate prikazane na slici 5. koji ukazuju na to da je 51% ispitanika uvijek zadovoljno pojašnjenjima i podrškom učitelja.

Manji broj učenika među prednostima nastave na daljinu navodi mogućnost dužega spavanja što je moguće dovesti u vezu sa životnim navikama vezanim za kasno lijevanje i, posljedično tome, otežano buđenje pri jutarnjem odlasku

u školu.

Kod nedostataka nastave na daljinu predominantnim su se pokazale manjkavosti u poučavanju te preveliki zahtjevi koji se očituju u zadavanju previše zadataka za rad i kratkim rokovima za obavljanje zadataka. Zadavanje previše zadataka za rad ima najveći broj navoda među nedostatcima (37) što je razumljivo s obzirom na prethodno prikazane podatke (slika 7) koji ukazuju na to da 42% ispitanika smatra da učitelji zadaju previše zadataka i da su ti zadatci prezahtjevni. Također, značajan broj učenika navodi poteškoće u razumijevanju nastavnih sadržaja te nedostatak objašnjavanja i poučavanja pojedinih učitelja. Dobiveni su rezultati u skladu s istraživanjem Ristić Dedić (2020) provedenim na uzorku učenika srednjoškolskoga uzrasta u kojemu se pokazalo da su najznačajniji stresori vezani za školsko okruženje u nastavi na daljinu: stizanje rješavanja svih zadataka, potreba svladavanja sadržaja koje učenik ne razumije i zahtjevnost zadataka. Istim je istraživanjem utvrđeno da nemogućnost druženja uživo s prijateljima učenicima predstavlja najveći izvor stresa što su i ispitanici u ovom istraživanju naveli kao nedostatak nastave na daljinu. Velika količina zadataka i nedostatci u poučavanju odrazili su se na slobodno vrijeme učenika pa je manjak slobodnoga vremena prepoznat kao negativan aspekt takvoga oblika nastave.

Spomenuti navodi upućuju na to da se značajan broj učenika osjeća opterećeno što je u skladu s ranijim istraživanjem Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu (Jokić, Ristić Dedić, 2020). Moguće je da je u početnom razdoblju nastave na daljinu i učiteljima bilo potrebno vrijeme prilagodbe pa neki od njih nisu optimalno odmjerili količinu zadataka. Također, pokazalo se da se dio učitelja kod objavljivanja zadataka na digitalnoj platformi ne pridržava rasporeda sati, odnosno da se zadatci objavljuju tijekom cijeloga dana. Takvi nalazi ukazuju na nužnost prilagođavanja količine obveza i osmišljavanja funkcionalnijega rasporeda rada u virtualnom okruženju.

U tablici 1 vidljivo je da su neki učenici kao prednost nastave na daljinu naveli da nemaju puno zadataka, imaju dovoljno vremena za izvršavanje zadataka i više slobodnoga vremena, dok su drugi ispitanici naveli dijametralno suprotne tvrdnje vidljive među nedostatcima u tablici 2: previše zadataka za rad, kratki rokovi za obavljanje zadataka, manje slobodnoga vremena. Možemo pretpostaviti neke moguće razloge takvih nalaza kao što su slabija prilagodljivost pojedinih učitelja nastavi na daljinu i/ili slabija samoregulacija učenja kod nekih učenika, naročito jer dio njih iskazuje da provodi većinu dana pred

ekranom i u obavljanju školskih obveza.

Među nedostacima nastave na daljinu pojedini su učenici navodili i tehničke poteškoće kao što su problemi sa sustavom i loša kvaliteta tableta što je u skladu s rezultatima prikazanim na slici 1, prema kojima 13% ispitanika ima izraženije poteškoće s opremom.

Iako je rezultatima istraživanja vidljivim na slici 4. utvrđeno da 68% učenika treba manju ili veću pomoć roditelja ili drugih osoba u korištenju informacijsko-komunikacijske tehnologije, većina ispitanika to očito ne smatra spornim. Iako je potreba za roditeljskom pomoći navedena među nedostacima nastave na daljinu, ona ima jako malu učestalost među odgovorima (4).

ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja ukazuju na to da većina ispitanih učenika predmetne nastave raspolaže digitalnim uređajem odgovarajuće kvalitete. Ipak, 13% ispitanika ima izraženije poteškoće s opremom, a nešto više od četvrtine učenika uređaj mora dijeliti s članovima kućanstva. Trećina ispitanika potpuno je samostalna u korištenju IKT-a. Analizirani podatci ukazuju na to da 71% ispitanih dnevno uči manje od preporučenih 6 sati kako je navedeno u „Preporukama o organizaciji radnog dana učenika tijekom održavanja nastave na daljinu“. No, 42% učenika opterećenje količinom i težinom zadataka koje im učitelji zadaju procjenjuje previsokim. Približno je polovica učenika (51%) zadovoljna pojašnjenjima nastavnih sadržaja, praćenjem te ukazanom podrškom učitelja tijekom rada.

Zanimljiv je podatak da čak 40% ispitanika rijetko ili nikada ne kontaktira učitelja u slučaju pojave nejasnoća što na prvi pogled upućuje na važnost unaprjeđenja komunikacije između učenika i učitelja. Ipak, dobiveni rezultat bi se trebao interpretirati s krajnjim oprezom, s obzirom na to da je zasnovan na podacima prikupljenima neprecizno postavljenim pitanjem, što je u konačnici utjecalo na način odgovaranja učenika. Budući da nije postojala niti jedna opcija odgovora za učenike koji nisu iskusili pojavu nejasnoća tijekom rada, isti su se očigledno priklanjali jednoj od ponuđenih opcija što je, u ovom slučaju, instrument istraživanja učinilo nedovoljno preciznim i pouzdanim.

Ovim se istraživanjem utvrdilo da je prosječna ocjena koju učenici predmetne nastave daju nastavi na daljinu 3.50. U iskazivanju prednosti i nedostataka takvoga modela nastave ispitanici su pokazali kritičnost te gotovo dvostruko

češće navodili nedostatke nego prednosti. Obilježja nastave na daljinu koja učenici predmetne nastave cijene i najčešće navode kao prednosti su: zanimljivija i zabavnija nastava, korištenje digitalnih materijala, kvizova i igara, mogućnost samostalnog organiziranja, manja količina zadataka, kraće vrijeme potrebno za učenje i mogućnost dužega spavanja. Kao nedostatke nastave na daljinu ispitanici najčešće izdvajaju: zadavanje previše zadataka za rad, nemogućnost viđanja prijatelja, poteškoće u razumijevanju nastavnih sadržaja, nedostatak objašnjavanja i poučavanja, manjak slobodnoga vremena te kratki rokovi za obavljanje zadataka.

Količina zadataka, duljina učenja te slobodno vrijeme navedeni su među prednostima i nedostacima što ukazuje na određene individualne razlike u procjenama učenika, bilo da su uvjetovane njihovim sposobnostima i vještinama samoregulacije učenja i/ili organizacijom rada pojedinih učitelja.

S obzirom na neizvjesne epidemiološke okolnosti u šk. god. 2020./2021. i mogućnost ponovne primjene modela nastave na daljinu ili mješovitoga oblika nastave, iskazana učenička iskustva te prednosti i nedostaci nastave na daljinu iz učeničke perspektive mogu biti korisne smjernice i poslužiti unaprjeđenju kvalitete nastave. Pritom treba poštivati didaktičko načelo primjerenosti i napora i imati na umu da učenici najviše cijene zanimljivu i zabavnu nastavu.

Potrebno je istaknuti da se rezultati istraživanja ne mogu generalizirati na cjelokupnu populaciju učenika predmetne nastave u Republici Hrvatskoj, ali svakako ukazuju na određena kritična područja u provedbi nastave na daljinu. Rezultati mogu poslužiti za ispravljanje nedostataka i prilagođavanje učeničkim potrebama ako u budućnosti bude nužno ponovno uspostavljanje nastave na daljinu. Ograničenje istraživanja proizlazi iz činjenice da je ono provedeno na početku primjene takvoga modela nastave pa je relevantno za to razdoblje (prva tri tjedna). Tada je naglasak bio na uspostavi sustava pa su vrednovanje i ocjenjivanje u tom početnom razdoblju bili u drugome planu. Stoga bi u budućnosti bilo korisno istražiti formativno i sumativno vrednovanje u nastavi na daljinu za vrijeme pandemije bolesti COVID-19. Neki su učenici navodeći nedostatke nastave na daljinu procijenili da su usvojili manje znanja pa bi u budućnosti bilo korisno istražiti ostvarenost odgojno-obrazovnih ishoda tijekom nastave na daljinu.

LITERATURA

- British Council. (2020a). A global snapshot of Ministries of Education responses in the state primary and secondary sector https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teacheng/files/Covid_19_Ministry_of_education_snapshot_1.pdf
- British Council. (2020b). A survey of teacher and teacher educator needs during the Covid-19 pandemic April - May 2020 <https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teacheng/files/covid19-teacher-teacher-educator-survey.pdf>
- DOYLE, O. (2020). COVID-19: Exacerbating Educational Inequalities? <http://publicpolicy.ie/papers/covid-19-exacerbating-educational-inequalities/>
- ĆUKUŠIĆ, M., M. JADRIĆ. (2012). *E-učenje, koncept i primjena*. Zagreb: Školska knjiga d.d.
- Fauzi, I., & Sastra Khusuma, I. H. (2020). Teachers' Elementary School in Online Learning of COVID-19 Pandemic Conditions, *Jurnal Iqra' : Kajian Ilmu Pendidikan*. 5(1): 58–70. <https://doi.org/10.25217/ji.v5i1.914>
- HUANG, R. H., LIU, D. J., TLILI, A., YANG, J. F., & WANG, H. H. (2020). Handbook on facilitating flexible learning during educational disruption: The Chinese experience in maintaining uninterrupted learning in COVID-19 Outbreak. *Smart Learning Institute of Beijing Normal University UNESCO*.
- JOKIĆ, B., Z. RISTIĆ DEDIĆ. (2020). Iskustva i zadovoljstvo učenika 7. razreda online nastavom - Medijsko izvješće. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu. <https://www.srednja.hr/app/uploads/2020/06/Zadovoljstvo-i-iskustva-online-nastavom-7.-razred-IDIZ.pdf>
- JOKIĆ, B., Z. RISTIĆ DEDIĆ, I. ERCEG, I. KOŠUTIĆ, G. KUTEROVAC JAGODIĆ, I. MARUŠIĆ, J. MATIĆ BOJIĆ, J. ŠABIĆ. (2019). *Obrazovanje kao cilj, želja i nada – Završno izvješće znanstveno-istraživačkog projekta Obrazovne aspiracije učenika u prijelaznim razdobljima hrvatskog osnovnoškolskog obrazovanja: priroda, odrednice i promjene (COBRAS)*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu. https://www.idi.hr/aspiracije/zi_cobras.pdf
- MARTIN, F., B. STAMPER, C. FLOWERS. (2020). Examining student perception of readiness for online learning: Importance and confidence, *Online Learning Journal*. 24(2): 38 – 58. <https://doi.org/10.24059/olj.v24i2.2053>
- MATIJEVIĆ, M., T. TOPOLOVČAN. (2017). *Multimedijska didaktika*. Zagreb: Školska knjiga d.d.

- MOORE, J. L., C. DICKSON-DEANE, K. GALYEN. (2011). E-Learning, online learning, and distance learning environments: Are they the same?, *Internet and Higher Education*. 14(2): 129–135. <https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2010.10.001>
- REESE, H. W. (2011). The learning-by-doing principle. *Behavioral Development Bulletin*. 17(1): 1–19. <https://doi.org/10.1037/h0100597>
- RISTIĆ DEDIĆ, Z. (2020). Pilot istraživanje učeničkih potreba i suočavanja s izazovima online nastave u ožujku 2020. godine (Preliminarno izvješće) – Serija IDIZ-ovi vidici 003. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- SINGH, V., A. THURMAN. (2019). How Many Ways Can We Define Online Learning? A Systematic Literature Review of Definitions of Online Learning (1988-2018), *American Journal of Distance Education*. 33(4): 289–306. <https://doi.org/10.1080/08923647.2019.1663082>
- SNELLING, J., D. FINGAL. (2020). 10 strategies for online learning during a coronavirus outbreak. International Society for Technology in Education. <https://www.iste.org/explore/10-strategies-online-learning-during-coronavirus-outbreak>.
- SURMA, T., P. A. KIRSCHNER. (2020). Technology enhanced distance learning should not forget how learning happens, *Computers in Human Behavior*. 110 (2020) 106390. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106390>
- VRKIĆ DIMIĆ, J. (2013). Kompetencije učenika i nastavnika za 21. stoljeće, *Acta Iadertina*. 10(1): 49–60. <https://doi.org/10.15291/ai.1270>
- The World Bank. (2020). How countries are using edtech (including online learning, radio, television, texting) to support access to remote learning during the COVID-19 pandemic. <https://www.worldbank.org/en/topic/edutech/brief/how-countries-are-using-edtech-to-support-remote-learning-during-the-covid-19-pandemic>

INTERNETSKI IZVORI

URL1: Metodika i komunikacija e-obrazovanja – CARNet Referalni centri za e-obrazovanje.

<http://edupoint.carnet.hr/referalni/obrazovni/mkod/metodika.html> (pristu-

- pljeno 1. rujna 2020.).
- URL2: COVID-19 Impact on Education – UNESCO. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> (pristupljeno 1. rujna 2020.).
- URL3: Smjernice osnovnim i srednjim školama vezano uz organizaciju nastave na daljinu uz pomoć informacijsko – komunikacijske tehnologije – Ministarstvo znanosti i obrazovanja. <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Vijesti/2020//Smjernice%20osnovnim%20i%20srednjim%20skolama%20vezano%20uz%20organizaciju%20nastave%20na%20daljinu.pdf> (pristupljeno 1. rujna 2020.).
- URL4: Uputa svim osnovnim i srednjim školama vezano uz organizaciju nastave na daljinu – Ministarstvo znanosti i obrazovanja. https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Vijesti/2020/Upute%20MZO-a_13_03_2020.pdf (pristupljeno 1. rujna 2020.).
- URL5: Akcijski plan za provedbu nastave na daljinu – Model nastave na daljinu - Ministarstvo znanosti i obrazovanja. <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/NastavaNaDaljinu//Akcijski%20plan%20za%20provedbu%20nastave%20na%20daljinu%20-%20Model%20nastave%20na%20daljinu.pdf> (pristupljeno 1. rujna 2020.).
- URL6: Upitnik o izvođenju nastave na daljinu u razdoblju od 16. ožujka 2020. do 26. lipnja 2020. – Ministarstvo znanosti i obrazovanja. <https://skolazavot.hr/upitnik-o-izvođenju-nastave-na-daljinu-u-razdoblju-od-16-ozujka-2020-do-26-lipnja-2020-odgovori-ucitelja-nastavnika-i-strucnih-suradnika/> (pristupljeno 1. rujna 2020.).
- URL7: Preporuke o organizaciji radnog dana učenika tijekom održavanja nastave na daljinu – Ministarstvo znanosti i obrazovanja. <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Vijesti/2020/Preporuke%20o%20organizaciji%20radnog%20dana%20ucenika%20tijekom%20održavanja%20nastave%20na%20daljinu.pdf> (pristupljeno 1. rujna 2020.).
- URL8: Modeli i preporuke za rad u uvjetima povezanima s COVID-19 - Pedagoška/školska godina 2020./2021. – Ministarstvo znanosti i obrazovanja. <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti//Modeli%20i%20preporuke%20za%20provedbu%20nastave%20u%202020-2021%2029.8.2020.pdf> (pristupljeno 1. rujna 2020.).

OPINIONS AND EXPERIENCES OF HIGHER GRADE PRIMARY SCHOOL STUDENTS ABOUT DISTANCE LEARNING DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Blanka RUNTIĆ

Primary school Kman-Kocunar, Split

Nela KAVELJ

Primary school Kman-Kocunar, Split

ABSTRACT

KEYWORDS:

information and communication technology, online teaching, primary school, pupils' satisfaction

In the circumstances surrounding the closure of schools in order to stop the spread of the coronavirus, distance learning has been a major challenge for teachers, students and parents. The aim of this research was to explore pupils' experiences and opinions about distance learning in subject teaching (grades 5 - 8) during the COVID-19 pandemic. The study was conducted on a sample of 174 primary school pupils from Split. Data were collected by anonymous surveying of students via an online questionnaire after three weeks of distance learning. The questionnaire contained closed-ended and open-ended questions. The results showed that the average student grade for distance learning was 3.50. Respondents ≈2 times more often stated the disadvantages than the advantages of distance learning, which indicates developed critical thinking skills and certain difficulties in this model of teaching. Among the advantages of such a model of teaching, students most frequently mentioned: interesting and fun teaching, the use of digital quizzes and games and the possibility of longer sleep. Among the disadvantages of distance learning from student's perspective the following categories dominate: assigning too many tasks to work on, inability to socialize with friends, difficulties in understanding the material, and lack of explanation and instruction by some teachers. Most respondents have digital devices of appropriate quality, but only 1/3 are completely independent in their use. Others need more or less help in using ICT. Even 71% of respondents study less than the recommended 6 hours during the day, but despite of that, even 43% of respondents believe that teachers assign too many tasks and that the tasks are too demanding. Slightly more than half of the respondents (51%) reported that teachers always explain the material well enough using materials

they publish, follow them in their work, give additional instructions and provide the necessary support. Considering the uncertain epidemiological circumstances and the possibility of re-applying the model of distance learning or hybrid learning model, reported experiences and advantages and disadvantages of distance learning from a student's perspective, can be useful guidelines that will serve to improve pedagogical practice in the future.